

Teater De Vill

HANDLEDNING TILL SKOLPERSONAL

MOBBNING
I SKOLEN

EN PJÄS
OM MOBBNING
AV BÖSSMAN
& JELINEK

I samarbete med **friends**

Begreppsförklaring

VAD ÄR MOBBNING?

Det finns olika förklaringar till begreppet mobbning. Friends brukar använda sig av förklaringen; när en eller flera utsätter en eller flera för kränkande behandling upprepade gånger under en längre tid. Det viktigaste är dock att ni på er skola/fritidsgård/församling, i er personalgrupp, kommer fram till en gemensam definition. Om alla i personalgruppen har samma definition blir det lättare att reagera och följa lagen.

VAD ÄR KRÄNKNINGAR?

En kränkning är ett uppträdande som kränker en persons värdighet. Det kan handla om fysiska, verbala och psykiska kränkningar. På alla arenor där vi människor ska samspela finns risk för kränkningar; i personalrummet, på MSN, i matsalen, på Facebook och så vidare. Kränkande behandling kan delas in i trakasserier och annan kränkande behandling.

VAD ÄR TRAKASSERIER?

Trakasserier är kränkande behandling som kan härledas till de sju diskrimineringsgrunderna.

VAD ÄR ANNAN KRÄNKANDE BEHANDLING?

Det är uppträdande som, utan att vara trakasserier, kränker en persons värdighet.

VAD ÄR DISKRIMINERING?

Detta begrepp handlar om när en person missgynnar en annan och det har samband med de sju diskrimineringsgrunderna. Diskriminering kan ske på två olika sätt; indirekt och direkt.

DE SJU DISKRIMINERINGSGRUNDERNA

1. Kön
2. Etnisk tillhörighet
3. Religion eller annan trosuppfattning
4. Funktionsmöjlighet
5. Sexuell läggning
6. Ålder
7. Könsidentitet

Läs gärna mer om begreppen i "Förebygga diskriminering -främja likabehandling i skolan, handledning för arbetet med likabehandlingsplan"
(finns att ladda ner; <http://www.jamombud.se/skolan/materialomskola.asp>).

Hur ska man göra för att lyckas med trygghetsarbetet?

I Friends studie (Bromseth & Wildow, 2007) kring hur man ska lyckas med sitt trygghetsarbete i skolan ser vi följande framgångsfaktorer:

- En drivande ledning som prioriterar arbetet.
- Inkludera alla i arbetet.
- Kompetensutveckling med kunskap och medvetandegörande som bas.
- Nyckelpersoner och inte eldsjälar.
- Gemensamma och visionära målsättningar.
- Struktur för samverkan och uppföljning.

Läs gärna mer om studien i:

”Man kan ju inte läsa om bögar i nån historiebok” (Bromseth & Wildow, 2007)

”I normens öga” (Brade, Engström, Sörensdotter, Wiktorsson, 2008)

båda utgivna av Stiftelsen Friends.

VAPENHUSET

Pjäsen *Vapenhuset* är ett försök att skildra en verklighet, som man kan känna igen sig i både som ung och vuxen. Vid manusframtagandet har författarna tagit del av en rad berättelser från elever och lärare runt om i landet. Artiklar, rapporter, intervjuer, erfarenheter och forskningsmaterial ligger till grund för pjäsens intrig. Pjäsen försöker belysa psykisk, fysisk och verbal mobbning på en arena, som vuxenvärlden ofta har liten insyn i. Pjäsen ger inga svar utan syftar till att väcka frågor och ge underlag för diskussion. Namnet *Vapenhuset* är inspirerat av det rum, som man först passerar när man kommer in i en kyrka. Här skulle alla vapen lämnas, då det var förbjudet att vistas beväpnad i kyrkan. Förmodligen avsågs vapen som svärd, knivar och pistoler vars främsta syfte är att åsamka fysisk skada. Men det finns ju också vapen vars syfte är att åsamka psykisk skada. Den giftiga repliken, som träffar där det smärtar som mest. De menande blickarna och himlande ögonen bakom ryggen, som tar värre och djupare än dolkstötar. Skitsnacket, hoten och härmningarna, som skapar oläskbara sår på insidan. Trakasserier och anmärkningarna, som nöter ner allt försvar. Sparkarna, knuffarna och slagen som ger blåmärken både utvändigt och invändigt. Små medel, men sår och skador för livet. När klimatet är hårt och otryggheten stor måste man vara på sin vakt. Inte förlora ansiktet eller göras ner. Bättre slå tillbaka och ge igen. Nacken blir spänd och rörelserna osäkra. Huvudet bultar och pulsen är hög. Ingen vila. Ingen ro. Replikerna är snabba. Hånskrattet ligger i luften. Inte säga fel. Inte göra bort sig. Bäst att ge sig på den som har minst försvar. Den som står utan allierade.

FINNS DET NÅGOT VAPENHUS DÄR MAN KAN LÄGGA IFRÅN SIG DET VAPNET?

NÅGRA FRÅGOR TILL PJÄSEN

Enligt Barn- och elevskyddslagen har personalen ansvaret för att alla ska må bra på skolan. I lagen står det att alla skolor ska ha en (likabehandlings)plan för hur man ska förebygga kränkningar; hur man ska upptäcka kränkningar och vad man ska göra om kränkningar uppstår. På Anna och Peders skola verkar detta fattas. Vad skulle Torgny behöva göra för att hjälpa situationen? Vad behöver han för verktyg? Hur skulle deras likabehandlingsplan behöva se ut?

Vad är man rädd för när man är liten? - Anna tappar bort maskeradkostymen.

Vad är man rädd för när man är tonåring? - Peder faller för gruppträck.

Vad är man rädd för när man är vuxen? - Torgny är rädd att förlora kontrollen.

Varför är vi rädda? Om vi utgår från pjäsen: när man är liten är man rädd för att någon vuxen ska bli arg; att man ska göra någon besviken. När man är äldre handlar det om att man är rädd för att inte bli omtyckt; att inte vara som alla andra, att bli utanför. När man är vuxen är man rädd att tappa kontrollen, rädd att tappa ansiktet.

Metodövningar i personalgruppen och i klassrummet

MEN HUR GÖR MAN DÅ?

Ni kommer nu att få förslag på vad ni, utifrån pjäsen, kan göra i klassrummet för att kunna jobba med att skapa trygghet, förebygga diskriminering och främja likabehandling. Efter varje övning finns ett "Tänk på!" som förklarar vad vi som pedagoger behöver tänka på i arbetet. Generellt behöver vi tänka på att alla i gruppen ska ha samma förutsättningar att medverka, oberoende av funktionsmöjlighet, kön, roll i gruppen m.m. Tänk också på att om gruppen är otrygg så kan det förekomma kränkande beteenden under övningarna. Därför är det viktigt att man, innan man startar upp, pratar om hur vi i gruppen ska förhålla oss till varandra. Sätt upp regler och be gruppen svara på vad som är viktigt att tänka på så att alla ska känna sig trygga. Till exempel inga nedvärderande kommentarer, inga suckar och blickar; att man lyssnar till varandra m.m.

Välj de övningar som du som pedagog känner dig bekväm med. Alla övningar görs först med personalgruppen. Om personalen gör övningarna först är det mycket lättare att instruera, veta vilka tankar och diskussioner, som kommer upp samt vara trygg i övningen. Vissa övningar bygger på att man har sett pjäsen, vissa kan göras utan att ha sett pjäsen.

Tänk också på att du alltid kan höra av dig till Friends skolorådgivning om du vill ha tips på hur du kan jobba med tryggheten på skolan: 08 -545 519 98, skolradgivning@friends.se

SÄTT IGÅNG!

STEG 1: Läs igenom handledningsmaterialet

STEG 2: Gör övningarna i personalgruppen

(t.ex. de vuxna som har sett pjäsen, trygghetsteamet, hela personalen)

STEG 3: Gör övningarna i elevgruppen

(t.ex. klassen, kompisstödjarna, mentorsgrupperna eller dylikt)

TÄNK PÅ
ATT ALLTID
HITTA ETT
ÄNDAMÅLSENLIGT
RUM ATT
LEKA !!

TEMA 1

Att få igång gruppen!

ÖVNING | DATA

FÖRSTA DELEN AV ÖVNINGEN

Nu ska ni ordna er grupp i rätt ordning. Om ni tänker på det nummer ni bor på, på er gata eller väg, t.ex. jag bor Storgatan 1; då är 1 mitt nummer. Om ni bor på mer än ett ställe får ni välja ett av numren och om ni inte har något nummer (om man bor på landet och har postlådeadress) så har ni nummer 0. Den som har högst nummer ställer sig längst hitåt (*visa längs en vägg eller dylikt*) och den som har lägst nummer, ställer sig längst ditåt (*visa*). Varsågod!

Tänk på! (del 1)

Syftet med övningen är att gruppen ska prata med varandra och lösa uppgiften tillsammans genom att kommunicera. Alla har vi tränat olika på att kommunicera och detta måste du, som lärare, vara uppmärksam på under övningen. Dock kommer alla att ta olika roller i övningen vilket är naturligt och bra samt kommer att följas upp.

NÄR DE ÄR KLARA

När de verkar klara med att ställa sig i ordning: Bra! Hur kändes det? Var det lätt? Var det svårt? Såg ni att ni fick olika roller i övningen? Någon tog kommandot och hjälpte andra att ställa sig, någon inväntade på att bli inordnad, några gick direkt och ställde sig osv. Alla har vi olika roller i en grupp -och det är bra - vi är bra på och vana vid olika roller, både här inne och i samhället i stort. Vi kan säga att vi alla gör olika saker för hur en grupp mår och alla påverkar gruppen. Om någon skulle försvinna eller tillkomma i den här gruppen, skulle den bli annorlunda. Att jobba med trygghet i en grupp handlar om att vi ska se till så att alla trivs med sin roll i gruppen. Om man inte trivs måste vi se till att man kan utforska andra roller och hitta någon vi trivs med. Betona också att uppgiften var att samarbeta och kommunicera. Om de inte står i "rätt" ordning spelar det ingen roll.

ANDRA DELEN AV ÖVNINGEN

Nu ska ni ordna er i en ny ordning. Tänk på när du fyller år under året, vilket datum har du födelsedag? Om jag t.ex. fyller år den första januari, har jag då siffran 1 på datum och 1 på månad. Om jag skulle vara med i övningen skulle jag stå längst dit (*visa*). Och om man skulle fylla år den sista december skulle man stå längst hit (*visa*). MEN! Denna gång ska ni inte prata med varandra. Det ska vara helt knäpptyst under övningen. Varsågod!

Tänk på! (del 2)

Syftet med denna del av övningen är att de ska kommunicera utan ord. Detta för att ni sedan ska prata om att vi inte bara kommunicerar verbalt, utan också med kroppsspråk osv. Även här är alla i gruppen olika vana vid att kommunicera på det här sättet. Ofta kan man ha svårt att låta bli att prata, men försök att hålla det så tyst som möjligt. De kommer att hitta andra vägar t.ex. visa med fingrarna, läsa på läpparna, skriva lappar, skriva på tavlan m.m. Låt dem använda fantasin.

NÄR DE ÄR KLARA

(Se texten till första delen). Det som dock skiljer sig i denna övning är att du, som ledare, kan prata om följande: Hur kändes det där? Tänk er att ni möter någon i korridoren och denne slår ut med armarna, kommer emot dig, är glad och säger "Hej". Jämför det med om du skulle träffa någon som vänder sig bort, och visar med sin kropp att man inte är glad att träffas. Vad skapar bra stämning av dessa två? Hur kan man använda sitt kroppsspråk för att skapa bra stämning? Här kan man återknyta detta till de tre mobbningsformerna. Den psykiska mobbningen handlar främst om kroppsspråk. Vi har makt i vårt kroppsspråk att förändra en grupp och en stämning.

TREDJE STEGET I DENNA ÖVNING

Tänk ut andra sätt som gruppen kan ordna sig på. Tänk då på att vissa saker kan upplevas som att ordna in sig i en hierarki i stället för en "ovärderad" ordning. Vissa tycker att det är utlämnande att ordna sig i längdordning, andra blir otrygga av att ställa sig i skostorleksordning osv. Förslag till andra sätt att ordna sig kan vara: vilken tid man slutar på fredagar, hur lång tid det tar att ta sig till skolan, vilken siffra man har först i sina fyra sista siffror osv.

ÖVNING | RITA AV VARANDRA

VAD BEHÖVS?

Vita papper, 4 stycken var och pennor (bäst med tuschpennor) till alla i gruppen.

FÖRSTA DELEN AV ÖVNINGEN

Alla i gruppen får fyra papper var och en penna var. Nu ska alla i gruppen välja ut någon som de ska rita av. Om det blir ojämnt får du som ledare vara med. De sätter sig två och två, de får ca en minut på sig. Förutsättningen är att de inte får titta på sitt papper när de ritat av sin kompis. Man sätter ner sin penna på papperet och tittar den andra i ögonen, inte ner på papperet, och börjar rita. Efter ca en minut ska man vara klar. Man får titta på det man ritat och sedan skriver man sin autograf på porträttet och lämnar över det till den man har ritat av. Sedan byter man person att rita av. När alla har ritat av fyra personer och därmed har fått fyra porträtt, är första delen slut.

Tänk på!

Syftet med övningen är att alla i gruppen ska bli sedda. Att någon tittar en i ögonen gör att jag blir bekräftad och kan känna mig viktig i en grupp. Alla har vi dock olika lätt för att se någon i ögonen och bli sedd i ögonen. Du som ledare kan stötta dem som inte är vana och även prata om att det inte alltid är så att man har tränat på att titta någon i ögonen.

ANDRA DELEN AV ÖVNINGEN

Nu ska alla välja ut ett porträtt av sig själva, som de tycker beskriver dem bäst. Sätt er sedan i ring och gå runt i ringen så att alla får berätta om sitt utvalda porträtt. Sätt gärna upp dem på väggen eller annan plats.

ÖVNING | FIENDE OCH SKYDDSÄNGEL

Varje deltagare bestämmer tyst för sig själv en person, som är fiende och en person, som är skyddsängel. När ledaren sätter igång leken gäller det sedan för deltagarna att hela tiden ha skyddsängeln mellan sig och fienden. När man har haft samma fiende och skyddsängel i ca en minut kan man byta.

Tänk på!

Syftet med denna övning är att man ska få röra på sig och att få göra något tillsammans. Övningen slutar oftast med att det står grupper med människor längs väggen och försöker skydda sig. Denna övning blir oftast väldigt högljudd och rörlig. Tänk på att vara någonstans där alla kan få röra sig fritt och låta.

ÖVNING | KNUTEN

Alla står i en ring, blundar och sträcker ut sina armar och går in mot mitten. Där ska man få tag på två händer. När man har det får man titta, men absolut inte släppa taget. Om det blir så att man måste byta grepp utan att släppa taget är det helt OK. Nu ska man försöka få upp knuten genom att prata med varandra och hitta lösningar. Till slut har man, förhoppningsvis, krånglat sig ur knuten och bildat en ring igen.

Tänk på!

Syftet med denna övning är att lösa ett problem tillsammans -att samarbeta. Som ledare måste vi dock tänka på att alla inte är vana -eller vill -hålla andra personer i handen, av olika anledningar. Det kan handla om integritet, ovana vi fysisk närhet m.m.

Knyt gärna ihop övningen med att säga att om vi alla vill lösa en situation så går det oftast, som med knuten. Om det är någon som står still i knuten och inte vill röra på sig, så är det svårt att hitta en lösning. Precis som en situation i skolan, vi är alla inblandade på ett eller annat sätt i en situation, aktivt eller passivt.

TEMA 2

Värderingsövningar
och övningar som
kan ge oss verktyg

ÖVNING | FYRA HÖRN

VAD BEHÖVS?

Föreskrivna situationer att tänka kring (se nedan).

1. Läs upp en situation eller en fråga med tre svarsalternativ (*exempel nedan*).
2. Förklara vilka hörn som representerar vilket svarsalternativ. Det fjärde hörnet är för dem som inte håller med om något av alternativen utan har ett annat förslag.
3. Ge eleverna lite betänketid och be dem sedan att ställa sig i det hörn som de tycker stämmer överens bäst med vad de tycker.
4. Låt varje hörn med elever prata om varför de valde just det hörnet. Om någon står ensam i ett hörn, ställer du dig som ledare där och diskuterar.
5. Fråga sedan några av eleverna (se till att ordet delas ut rättvist!) i varje grupp varför de har ställt sig i just det hörnet.
6. Fråga sedan om det är någon som vill byta hörn efter att ha hört vad de andra hörnen har sagt. Fråga dem hur de tänkte när de bytte.
7. Läs upp en ny situation.

EXEMPEL PÅ SITUATIONER (Fyll gärna på med egna frågor!)

(Från pjäsen) **Vad tycker du att Torgny ska göra när han har hört inspelningen på diktafonen?**

1. Polisanmäla Peder
2. Prata med Peder och Anna
3. Söka ett nytt jobb
4. Eget alternativ

(Från pjäsen) **Vad tror du att Peder vill att Torgny ska göra efter allt som har hänt?**

1. Inte göra något
2. Prata med Peder och Anna
3. Skälla ut Peder
4. Eget alternativ

(Generell fråga) **Vad gör du när du hör någon snacka skit om någon av dina kompisar?**

1. Säger ifrån -det där är inte OK!
2. Drar mig undan
3. Hänger på skitsnacket
4. Eget alternativ

(Generell fråga) **Vad tror du är bäst att göra för att få en bra stämning i klassen/skolan?**

1. Inget behöver förändras
2. Vi måste prata mer om hur vi mår
3. Personalen på skolan måste förstå oss elever bättre
4. Eget alternativ

Tänk på!

Syftet med övningen är att vi ska få prata kring ämnen som berör oss. Övningen gör oss medvetna om grupstryck och andra mekanismer, som påverkar oss i våra val. I övningen tränar vi på att ta ställning, vilket är bra att kunna göra när det gäller kränkningar i skolan. Var tydlig med att det inte är OK att kommentera andras svar, samtidigt som det inte heller är OK att uttala sig kränkande i svaren. Uppmuntra gärna dem i gruppen att byta åsikter och på det viset få ett tillåtande klimat. Se till att alla får komma till tals i övningen.

ÖVNING | HETA STOLEN

VAD BEHÖVS?

Stolar till alla i gruppen, uttänkta påståenden (se nedan).

1. Ställ stolarna i en ring, se till att det finns en extra stol.
2. Be eleverna att sätta sig på varsin stol. Berätta för eleverna att du kommer att läsa upp en rad påståenden och att de ska byta plats om de håller med i påståendet, sitta kvar om de inte håller med och korsar armarna om de inte vet/är osäkra.
3. Kolla om det finns några oklarheter i gruppen.
4. Läs upp det första påståendet. Läs alla påståenden två gånger och kontrollera att alla förstår.
5. Fortsätt med påståendena och lämna tid mellan dem till diskussion och reflektion.
6. Avsluta när gruppen blir okoncentrerad.

EXEMPEL PÅ PÅSTÅENDEN

1. Jag trivs i min klass.
2. Jag har sett någon mobbning/kränkningar på min skola.
3. Jag tycker att de vuxna på skolan ser när det förekommer mobbning.
4. Det finns ställen på skolan där jag känner mig trygg.
5. Det finns ställen på skolan där jag känner mig otrygg.
6. Jag tror att jag påverkar stämningen i min klass.
7. Jag längtar efter att bli vuxen.

Fyll gärna på med påståenden!

Tänk på!

Syftet med övningen är att undersöka vad det finns för åsikter i gruppen och hur man kan uppleva olika situationer. Det kan vara en bra övning för att sedan gå vidare med ytterligare diskussioner kring ett ämne. Övningen kan också användas för att gruppen ska lära känna varandra bättre. Ställ direkta uppföljningsfrågor till dem i gruppen och låt dem inte räcka upp handen i och med att det oftast blir de, som är vana att ta plats i gruppen som pratar mest. Du som ledare delar ut ordet. Du som ledare måste också vara neutral när du läser upp påståendena och inte själv ta ställning.

ÖVNING | TALA OCH LYSSNA

VAD BEHÖVS?

Ett blädderblock eller whiteboard med pennor.

1. Dela in gruppen i par -om det inte går jämnt ut, kan en grupp vara tre.
2. Be alla deltagare tänka på vad de gjorde under gårdagen. Detta ska de sedan berätta för den andra i paret (om man inte vill berätta vad som egentligen hände, kan man hitta på).
3. Be den ena i paret att börja berätta och be den andra att göra allt för att verka ointresserad av vad den får höra.
4. Byt efter ca två minuter, så att den som har verkat ointresserad får berätta och den som har berättat nu får vara ointresserad (i två minuter).
5. Bryt berättandet och fråga gruppen hur de gjorde för att verka ointresserade. Skriv upp de "verktyg" som de använde för att vara ointresserade, på tavlan.
6. Nu ska berättandet fortsätta, men i annan form. De sitter i samma par och den ena börjar berätta, men nu ska den som får höra, göra allt för att vara intresserad.
7. Efter två minuter byter paret och den som har berättat får vara den som lyssnar aktivt (i två minuter).
8. Bryt berättandet och fråga vad gruppen använde för "verktyg" för att vara intresserade och skriv upp dem på tavlan.
9. Fråga nu gruppen hur man kände, vad hände med dig när den andra inte lyssnade -skriv upp på tavlan.
10. Fråga sedan hur man kände, vad som hände med dig när den andra lyssnade och var intresserad -skriv upp på tavlan.

EFTERDISKUSSION

Ser ni att vi alla har verktygen att antingen vara ointresserade eller intresserade. Jag som ledare behövde inte berätta hur ni skulle göra. Ni har verktygen både för att vara intresserade och för att vara ointresserad. Kolla sedan hur man kände sig när den andra var intresserad respektive ointresserad. Vi har alltså makten att få människor att känna sig så här (*visa på hur man kände sig när den andra inte lyssnade*) eller så här (*visa på hur man kände sig när den andra lyssnade*). Vi har alltså ett val, vilka verktyg ska vi välja?

Det fungerar omvänt också. Tänk dig att du känner dig så här i en situation (*visa på hur man kände sig när den andra var ointresserad*). Det beror alltså på hur folk bemöter dig i en situation. De får dig att känna dig så här -du kanske inte kände så från början - de runt omkring dig fick dig att känna dig så. Om du befinner dig i en situation, då du känner dig glad och säker, beror det oftast på att de runt omkring dig har valt bra verktyg att använda, de verktyg som bekräftar.

Tänk på!

Syftet med övningen är att se att vi har olika verktyg vi kan använda för att skapa trygghet i en grupp. I skolan kan vi alltså träna oss att använda verktyg, som bekräftar och därmed skapar en bra stämning. Alla har inte dessa verktyg, men om vi är medvetna om vad som påverkar en stämning, kan vi lära oss nya verktyg och sedan träna på varandra att använda dem. Ibland kan det kännas obekvämt att någon lyssnar intresserat på vad jag säger, man är inte van. Som ledare är det viktigt att du är medveten om detta. Stötta de par, som har svårt att komma igång i övningen och poängtera att det inte behöver kännas lätt att helt plötsligt sitta och berätta eller sitta och lyssna. Det kan vara en ovan situation för många.

ÖVNING | KORTLEKEN MED STATUS

VAD BEHÖVS?

En kortlek.

1. Dela ut spelkort till alla i gruppen. De får inte titta på sitt kort utan ska sätta upp det i pannan så de andra i gruppen ser. Man ska inte veta vilket kort man har.
2. Berätta sedan att beroende på vilket kort man har fått, så har man också fått en viss placering i hierarkin. Den som har en tvåa står lägst i hierarkin och den som har ett ess står högst.
3. Nu ska gruppen börja mingla, utan att prata om korten, men de ska bemöta varandra utifrån vilken plats i hierarkin de har, utifrån sitt kort.
4. Låt gruppen mingla i några minuter.
5. Nu ska alla i gruppen ställa upp sig på ett led, beroende på vad de tror att de befinner sig i hierarkin. Visa var den som tror att den har högst ska stå och var den som har lägst ska stå.
6. Låt dem ordna in sig i hierarkin -detta kan ta ett tag - låt det göra det.

AVSLUTANDE SAMTAL

Fråga dem som har trott att de har hög status och dem som tror att de har låg status, hur det känns. Fråga också dem i mitten hur det känns. Vad det lätt att ordna in sig i ledet? Vad var lätt, vad var svårt? Hur vet man var man skulle stå? Vilka gester var avgörande för att veta vilken status man själv hade?

I samhället idag har olika människor olika status. Vi har byggt upp ett samhälle där olika människor har olika status och därför får olika fördelar. Tänk t.ex. på då du möter någon på en trång gata, vem är det som viker undan? Har det något med status att göra? Vilka andra situationer kan vi möta då vi tydligt kan se att människor har olika status?

ÖVNING | HELA HAVET STORMAR MED MÅNGFALDSTEMA

VAD BEHÖVS?

Bandspelare med musik, stolar till alla deltagare.

1. Ställ stolar i rad i mitten av ett rum med ryggarna mot varandra. Det ska vara en stol mindre än antalet deltagare.
2. Instruera gruppen att de ska gå runt stolarna så länge musiken spelas och att de ska hitta en stol att sätta sig på, när musiken tystnar.
3. Sätt på musiken och stoppa den efter ca 20 sekunder. Den som inte hittar en stol får i nästa omgång agera publik -alltså att observera de andra när de går runt stolarna. När det nu blir en mindre i den grupp, som går runt stolarna, tar du bort en stol.
4. Efter denna omgång berättar du att i den första omgången hade alla samma regler och samma förutsättningar att hitta en stol. Nästa omgång kommer att gå annorlunda till.
5. En ny regel! I denna omgång kommer dem som du väljer ut att få en extra förutsättning. Du som ledare tar en stol och ställer den en bit ifrån de andra stolarna (ca 3 meter). Du väljer ut 4 stycken (beroende på grupp: ca 5 % av gruppen) som kommer att få gå runt den extra stolen när musiken är igång. De utvalda får inte sätta sig på stolen, som är utplacerad. De kommer därför få svårare att hitta en stol när musiken går igång.
6. Sätt igång musiken och stäng av den efter ca 20 sekunder och låt deltagarna hitta en plats. Ta sedan bort en stol i taget när de medverkande blir färre. Om det är många av de utvalda som åker ut -välj fler som får gå runt den extra stolen.

EFTERDISKUSSION

Syftet med denna övning är att få syn på normer på skolan och i förlängningen -i samhället. Gruppen ska få tänka kring människors olika villkor. Genom att medvetet skapa orättvisa bland deltagarna (att låta vissa gå en omväg kring den extra stolen) kan det väckas en diskussion kring olika samhällsgruppers olikartade livsvillkor.

Denna del av övningen är den viktigaste, så se till att ha tid för diskussion. Låt alla sätta sig ner och ställ frågorna: Vad hände i övningen? Hur kändes det att behöva gå runt den extra stolen? Hur kändes det att inte behöva gå runt den extra stolen? Hur kändes det att "åka ut" när ni hade så olika förutsättningar? Om man översätter leken i verkligheten -vilka behöver inte gå runt den extra stolen? Vilka har de bästa förutsättningarna att få bra betyg? Få jobb? Hitta bostad? Inte bli diskriminerad?

Fortsätt gärna att prata om varför man inte säger ifrån om man får fördelar i samhället eller i skolan? Varför säger man ofta ingenting, om man vet att det är orättvist, även om man själv får fördelarna? Tror ni t.ex. att man säger till om man som man får högre lön än en kvinna, som gör samma arbete? Vad hände med dem som fick gå runt den extra stolen? Blev du arg? Gav du upp? Blev du tävlingslysten? Alla reagerar olika när man får olika förutsättningar, hur reagerar du?

Tänk på!

Ofta kretsar samtal om normen kring dem som inte passar in i normen. Då finns risken att vi förstärker utanförskap. Försök istället att prata om dem som befinner sig innanför normen. De som får fördelar av normen -de som inte behöver "gå runt den extra stolen". Det är då man kan börja ifrågasätta normen och prata om hur vi ska skapa en skola, där alla får samma möjligheter att utvecklas.

BRA KONTAKTER

ALLA OLIKA ALLA LIKA	www.allaolikaallalika.se
BARNOMBUDSMANNEN	www.bo.se
BRIS	www.bris.se
FÖRENTA NATIONERNA	www.fn.se/skola
HANDIKAPPOMBUDSMANNEN	www.ho.se
JÄMSTÄLLDHETSOMBUDSMANNEN	www.jamombud.se
OMBUDSMANNEN MOT ETNISK DISKRIMINERING	www.do.se
OMBUDSMANNEN MOT DISKRIMINERING PGA SEXUELL LÄGGNING ..	www.homo.se
SKOLVERKET	www.skolverket.se
STIFTELSEN FRIENDS	www.friends.se
SVERIGES RIKSDAG	www.riksdagen.se/templates/R_SubStartPage____4492.aspx
RFSL-UNGDOM	www.rfslungdom.se
RÖDA KORSETS UNGDOMSFÖRBUND	www.rkuf.se

BRA LITTERATUR

- Fanny Ambjörnsson, *I en klass för sig -genus sexualitet bland gymnasietjejer*, Ordfront förlag, Finland 2004
- Marjaneh Bakhtiari, *Kalla det vad fan du vill*, Ordfront förlag, Stockholm 2006
- Lovise Brade, Carolina Engström, Renita Sörensdotter, Pär Wiktorsson, *I normens öga -metoder för en normbrytande undervisning*, Stiftelsen Friends, Stockholm 2008
- Janne Bromseth, Hanna Wildow, *Man kan ju inte läsa om bögar i nån historiebok*, Stiftelsen Friends 08Tryck, Stockholm 2007
- Sara Damber, *Din Vän*, Fjärde upplagan, Stiftelsen Friends, Umeå 2008
- European Union/Equal/Under Ytan, *Liv i lärarummet -om sexuell läggning och arbetsmiljö i skolan*, RFSL 2006
- Liza Haglund, Anders Persson, *Öppet sinne, stor respekt -att föra filosofiska samtal med barn om barnkonventionens grunder (handledning)*, Rädda Barnen, Värnamo 2004
- Handikappombudsmannen, *Sätt stopp för diskriminering i skolan*, Fotoskrift AB, Stockholm 2006
- HomO, *Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning*, *Öppna! Om skolans ansvar att främja eleverns lika rättigheter oavsett sexuell läggning*, HomO, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Stockholm 2006
- HomO, *Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning*, Årsrapport 2007
- LSU - Sveriges ungdomsorganisationer, *Olika -ett metodmaterial mot fördomar och diskriminering*, Lund 2008
- Myndigheten för skolutveckling, *Olikas lika värde -om arbetet mot mobbning och kränkande behandling*, Liber Distribution, Taberg 2003
- Sandra Palm och Elsa Szatek, *Inspiration -för att stärka individen och gruppen i skolan*, Tredje upplagan, Stiftelsen Friends, Stockholm 2008
- RFSL-ungdom, Forum för levande historia, *BRYT! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*, Stockholm 2007
- Skolverket, *Allmänna råd och kommentarer -För arbetet med att främja likabehandling och att motverka diskriminering och annan kränkande behandling*, Lenanders Grafiska AB, Stockholm 2006
- Annica Ryng, Theres Sysimetsä, Mikael Björk Blomquist, *"Homosexualitet är inte olagligt om man är över 15 år" -inkludering och exkludering av homosexuella, bisexuella och transpersoner i biologiböcker*, RFSL Ungdom, Ungdomsförbundet för sexuellt likaberättigande, Stockholm 2004

Detta material är framtaget av Teater De Vill och Friends. Foto: José Figueroa

VAPENHuset

Musiken pumpas, skratt, skrik och skrån. 9:ornas party är i full gång. In i den enda lugna frizonen, lärarnas arbetsrum, rusar Anna. Under flera år har hon varit den utsatta. Den som alla ger sig på. Ytterligare en person lyckas ta sig in för några minuters andhämtning. Mentorn Torgny, som med stressen stående upp i halsen är nära bristningsgränsen. Anna ertappas på det förbjudna området. Efter en stunds konfrontation upptäcker Torgny att Anna bombarderas av fruktansvärda sms. Meddelandena lyckas spåras till klasskompisen Peder.

AV BÖSSMAN & JELINEK
I samarbete med Friends

Teater De Vill lyfter med detta projekt återigen fram ett aktuellt tema för ungdomar. Denna gång är skolans värld fonden för dramat. Föreställningen blottlägger de invecklade relationerna mellan elever och lärare, mekanismerna bakom hierarkier, utsatthet, sårbarhet och drömmar. Föreställningen är filmisk till sin karaktär med högt tempo och växlande musik. Miljöombytena är starka trots det enkla scenrummet och publiken får följa med i minnesbilder från Annas uppväxt. **Vapenhuset görs i samarbete med Friends - den ledande organisationen mot mobbning och kränkningar.**

"Bra exempel på vad man brukar kalla "brukarteater", dvs. en föreställning som fokuserar på en aktuell problematik och därmed ger upphov till fördjupning och diskussion. Här ingår det konstnärliga och det brukartillvända en ovanligt lyckad förening." DN, Pia Huss

"Mobbningen av Anna blir allt mer manipulativ och obehaglig, medan Torgny som vuxenvärldens representant fastnat i en spiral av hysterisk stress och handlingsförlamad förnekelse. Slutet innebär en öppning, där var och en i publiken får tänka vidare. Det är bra och leder förhoppningsvis till vidare diskussioner och ett vettigt arbetsklimat ute i skolorna." SvD, Karin Helander

"Skådespelarna bär upp pjäsen på ett föredömligt sätt och lämnar åskådaren omskakad. Vapenhuset är en stark föreställning om ett samhällsproblem som får sina mest groteska yttringar i skolans värld." Friä Tidningen, Jens Wallén

"Mobbaren ljuger, offret tiger, medlaren klagar - se där mobbningens urscen i IT-åldern." Expressen, Nils Schwartz

I samband med föreställningen:

- Ger skådespelarna och Friends alltid ett interaktivt seminarium på temat.
- Delas alltid ett material för efterarbete ut till lärarna.
- Kan man beställa en timplång teaterlektion för ungdomarna. Lektionen kan vara i anslutning till föreställningen eller vid annat tillfälle.

Föreställningen hade premiär den 26 november 2008 och fick väldigt fin respons från både publik och press. Turnén pågår under hela 2009.

Teater De Vill

Scenen Pipersgatan 4. 112 24 Stockholm
08-652 08 01, 08-654 46 00, 070-777 34 48
info@teaterdevill.com www.teaterdevill.com

MED STÖD AV ARVSFONDEN, STATENS KULTURRÅD, KULTUR- OCH UTBILDNINGSNÄMNDEN,
STOCKHOLMS KULTURFÖRVALTNING, FÖRFATTARFONDEN OCH STUDIEFRÄMJANDET.